

PREDSTAVITEV PODPRESEDNICE SED

Anita Matkovič se je rodila 25. marca 1976 v Novem mestu. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskovala v Črnomlju. Leta 1999 je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani diplomirala na Oddelku za hrvaški, srbski in makedonski jezik in književnosti, leta 2000 pa še na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo. V naslednjem letu je opravila pripravništvo v Belokranjskem muzeju v Metliki, opravila strokovni izpit in pridobila naziv kustodinja.

Leta 2002 je bila zaposlena na Občini Črnomelj kot svetovalka za naravno in kulturno dediščino. Od leta 2003 je zaposlena kot kustodinja etnologinja v Belokranjskem muzeju v Metliki, in sicer od leta 2011 kot kustodinja – muzejska svetovalka.

Poleg Slovenskega etnološkega društva, kjer je bila v zadnjem mandatu (2011–2013) članica izvršnega odbora, je od leta 2006 tudi članica upravnega odbora Belokranjskega muzejskega društva. Med drugim je 12 let članica organizacijskega odbora folklorno-turistične prireditve Jurjevanje v Beli krajini in več mandatov zapored članica strokovnega odbora Folklorne skupine Dragatuš.

Pri svojem strokovnem delu se srečuje s široko paleto etnoloških tem, povezanih z Belo krajino (multikulturnost Bele kra-

jine, oblačilna kultura Belokranjcev, rokodelstvo ...). V lokalnih časopisih *Dolenjski list* in *Belokranjec* je objavljala različne etnološke poljudnoznanstvene članke. V svojem prostem času je aktivna članica Folklorne skupine Dragatuš, kar uspešno povezuje s svojim strokovnim delom o oblačilni kulturi Belokranjcev. Leta 2012 je v elektronski obliki izšla publikacija *Ljudska noša uskoškega prebivalstva Bele krajine, s poudarkom na ljudski noši pravoslavnega prebivalstva Bele krajine*, v časopisu *Folklornik* pa članek z naslovom Poskus interpretacije oblačenja Belokranjcev v prvi tretjini 20. stoletja.

Redno sodeluje tudi z lokalnimi organizacijami in zavodi s področja kulture, izobraževanja in turizma – predvsem kot predavateljica na raznih izobraževanjih, namenjenih različnim ciljnim skupinam (Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj, Krajinjski park Kolpa ...). V zadnjem času se precej ukvarja tudi z nesnovno kulturno dediščino Belokranjcev – pripravlja vloge za vpis enot v Register žive kulturne dediščine.

Je soavtorica številnih razstav in katalogov, ki so izšli ob razstavah: *Zdravo! Sto let belokranjskega sokolstva* (2007), *1408 – Prišli so Turki, za njimi Uskoki* (2009), *Tra-ra, tra-ra-ra, 160 let Mestne godbe Metlika* (2010).

»DIVJI SPOMIN« IN BRONISLAW MALINOWSKI

Etnološki večer na DEF ob filmu Zacharyja Stuarta in Kelly Thomson

Bilo je sredi februarja leta 2005, ko sem se ob ponovnem obisku Papue Nove Gvineje, kjer zadnjih petindvajset let opravljam terenske raziskave, oglasil pri prijatelju dr. Linusu Digim'Rini na Univerzi Papue Nove Gvineje v Port Moresbyu. Z Linusom sva bila v osemdesetih in devdesetih letih prejšnjega stoletja kolega pri doktorskem študiju antropologije na Avstralski nacionalni univerzi v Canberri. Imela sva tudi istega mentorja, dr. Michaela Younga. Vedno ko pridem na Papuo Novo Gvinejo, ga obiščem in pogosto tudi prespim v njegovi hiši v Port Moresbyju. Linus je doma s Trobriandskih otokov, kjer ga kličejo Silipokapulapola. Ti otoki so zasloveli po delih Bronislawa Malinowskega, ki je med letoma 1915 in 1918 opravljal antropološke raziskave med tamkajšnjimi domačini. A niso zasloveli le Trobriandski otoki, zaslovel je tudi Bronislaw Malinowski. Kot je zapisal Michael Young, je Malinowski, z morda največkrat prebranimi petindvajsetimi stranmi uvoda v *Argonavte zahodnega Pacifika* (1922), postavil temelje terenskemu delu in metodam sodobnega antropološkega raziskovanja, ki jih poznamo pod imenom opazovanje z udeležbo. Njegov popis *kule*, trgovskega potovanja s kanuji med otoki in svečane izmenjave ogrlic in zapestnic, še danes velja za enega najnatančnejših etnografskih popisov nekega družbenega sistema. Malinowski danes velja za očeta britanske socialne antropologije.

Medtem ko sva si z Linusom ob kavi izmenjavala novice od najinega zadnjega srečanja, sta se nama pridružila dva mlada Američana iz Bostona: Zachary Stuart in Kelly Thomson. Povedala sta, da se bosta skupaj z Linusom v naslednjih dneh odpravila na Trobriandske otoke, kjer naj bi snemala dokumentarni film o Bronislawu Malinowskem ter o spremembah, ki so se zgodile od takrat, ko je ta postavil šotor v Omarakani na otoku Kiriwina. O Trobriandskih otokih je bilo posnetih vsaj 25 filmov, tako dokumentarnih kot komercialnih, od tega pet o Malinowskem. Sprva nisem videl nobene potrebe po novem filmu. Spraševal sem se, ali lahko človek sploh še pove kaj novega o tej temi, ko pa je bilo o Trobriandskih otokih in njihovem antropologu že toliko posnetega in napisanega. Poleg tega je leto poprej izšel prvi del obsežne biografije, ki jo je pod naslovom *Malinowski: Odyssey of an Anthropologist (1884–1920)* spisal uradni Malinowskijev biograf Michael Young. Spraševal sem se tudi, ali Linus ni že naveličan raznoraznih filmskih ekip, ki ga vedno vabijo zraven za vodiča, prevajalca in svetovalca. Ko pa je Zachary Stuart omenil, da je Malinowskijev pravnuk, so se moji dvomi o upravičenosti njunega projekta v trenutku razblinili. Tako Zachary Stuart kot Kelly Thomson sta imela dobre izkušnje s področja dokumentarnega filma. Tudi sedaj sta uspešno sledila ambicioznemu načrtu, ki sta si ga zastavila. Po razgovorih v lastni družini in

* Dr. Borut Telban, antropolog, znanstveni svetnik, Inštitut za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: borut@zrc-sazu.si

Michael Young (Malinowskijev biograf), Helena Wayne (Malinowskijeva najmlajša hči) in Zachary Stuart (Malinowskijev pravnuk in avtor filma).
Foto: Elizabeth Brouwer, London, april 2006

obisku Malinowskijevega groba v New Havenu v ZDA, sta najprej odletela v Melbourne in kmalu zatem prišla na Papuo Novo Gvinejo. Obiskala sta vse tiste najpomembnejše kraje, kjer se je Malinowski nekoč mudil. Njun načrt je bil, da bosta s Papue odletela v London, kjer se bosta srečala z Malinowskijevo najmlajšo hčerko Heleno Wayne, ki skrbi za očetovo dediščino in je leta 1995 uredila knjigo pism med njenimi starši: *The Story of a Marriage: The Letters of Bronislaw Malinowski and Elsie Mason*. V Londonu bosta obiskala tudi Michaela Younga. Pot naj bi ju vodila tudi v Krakov na Poljskem, Malinowskijevo rojstno mesto. Vse to sta na koncu uresničila in sekvence in intervjuje z raznih koncev sveta uspešno vključila v film.

Divji spomin se začne z duhovi umrlih. *Baloma* ali duh/duša umrlega najprej odide na otok Tuma, kjer živi drugo življenje, dokler ponovno ne umre. Ta novi duh se potem vrne med ljudi, v maternico bodoče matere, in je odločilnega pomena pri zaploditvi in rojstvu novorojenčka. Tako pravijo na matrilinearnih Trobrijanskih otokih. A kot povedo člani družine Stuart, tudi Malinowskijev duh ni mrtev, pač pa visi nad njihovo družino kot neke vrste prekletstvo. Sprašujejo se, kdo je sploh bil ta človek, ki velja za tako pomembnega in vsevednega, za heroja in legendo, ko pa je v njihovih življenjih popolnoma odsoten. Ogorčeni so, ker je zanemarjal tako svojo ženo Elsie, ki je bolehalo za multiple sklerozo, kot tudi vse tri hčerke: Joževo (njihovo mamo in babico), Vando in Heleno. Da bi bolje razumel svojega pradedca, se Zachary Stuart pogovarja s svojim očetom, teto in stricem, od katerih pa nihče ni bral Malinowskijevih del. Teta Rebeka pozna le zloglasni *Dnevnik (A Diary in the Strict Sense of the Term, 1967)* in ima o svojem dedku zelo slabo mnenje.

Če je bilo pisanje dnevnika za Malinowskega neke vrste samoterapija in samoanaliza, pa je objava med antropologi sprožila pravi škandal. Njegovi nekdanji študenti in študentke so obžalovali, da je Valetta Swan, s katero se je Malinowski poročil po Elsin smrti, sploh omogočila objavo. V njem se Malinowski, ki dnevnika ni nameraval objaviti, ukvarja predvsem sam s sabo. Pokaže se kot izredno narcisoiden in na trenutke ljudomrzen in ksenofobičen. Nenehno piše o fizični utrujenosti. Jemlje arzenik in železo za boljšo kri. Hipohondrični izpadi so do neke mere

Etnološki večer Dediščina Bronislawa Malinowskega po objavi dnevnika.
Foto: Naško Križnar, Ljubljana, 13. 3. 2013

razumljivi, saj je znano, da je bil že kot otrok precej bolehen. Veliko bere romane, ki mu pomagajo ohranjati stik z evropsko kulturo. V dnevniku, ki je po mnenju nekaterih zgolj dolgočasno ponavljanje banalnosti, se Malinowski razpiše o svojih pohotnih željah po ženskah, tako po tistih, s katerimi je bil, kot po tistih, s katerimi ni bil. Pravi, da si ne more zaupati, da ne bi zapeljal žene najboljšega prijatelja. V nekem trenutku zapiše: »Kar zadeva etnologijo, vidim življenje domačinov popolnoma nezanimivo in nepomembno, nekaj kar je od mene odmaknjeno kot življenje psa« (*Dnevnik*, str. 167). Veliko zapisov iz dnevnika postane bolj razumljivih, če vemo, da je bil Bronio zelo navezan na svojo mamo, ki je skoraj obsedeno skrbela zanj. Umrla je leta 1918, ko je bil na svojem drugem potovanju na Trobrijanske otoke. Očeta, ki je umrl, ko je bil star trinajst let, v življenju sploh ni omenjal. Tako oče kot sin, oba ugledna profesorja na svojih področjih, sta umrla od srčne kapi, stara 58 let.

Zachary Stuart se v filmu pogovarja tudi z edino še živečo Malinowskijevo hčerko Heleno Wayne in mnogimi antropologi. Nekateri med njimi (Martha Macintyre, Shirley Campbell, Michael Young, Linus Digim'Rina) so sami raziskovali na Trobrijanskih otokih ali v njihovi okolici. Pomemben del filma so razgovori z domačini, ki jih povezuje Linus Digim'Rina. Pokažejo na izredne spremembe v materialni kot duhovni kulturi, ki so se zgodile od časa, ko je na otokih bival Malinowski. Krščanstvo je zamenjalo nekdanje magične uroke, mnogi običaji, ki jih je Malinowski tako natančno popisoval, pa so danes že davna preteklost. Stuart in Kelly Thomson v filmu odlično prepletata Malinowskijeve in druge fotografije iz tistega časa s sekvencami iz filma *In New Guinea Wilds*, ki ga je manj kot deset let po Malinowskem posnel William J. Jackson. Žal ne identificirata niti avtorjev niti vira. Še preden je bil film dokončno zmontiran, se je med avtorjema filma ter Michaelom Youngom, Linusom Digim'Rino in Shirley Campbell razvila razprava po elektronski pošti o tem, ali sta upravičeno vključila v film tudi fotografije, kjer se dva domačina moškega spola postavljata v položaje spolnega občevanja. Linus in drugi antropologi so objavili fotografij nasprotno. Medtem ko jih Young na primer namenoma ni vključil v svojo knjigo *Malinowski's Kiriwina: Fieldwork Photography*

1915–1918, pa jih avtorja vseeno pustita v filmu z namenom, kot na koncu filma zapišeta, da bi sprožile vprašanja o etiki v antropologiji. Moje izkušnje so, da je velika večina antropologov, ki raziskujemo na Papui Novi Gvineji, izredno etičnih, in to ne zgolj zaradi etične kode, ki jo moramo pred odhodom na raziskovanje podpisati, pač pa predvsem zaradi nekaj temeljnih

humanih pogledov na svet. Zato veliko stvari, ki jih antropologi zberemo na terenu, pač za vedno ostane v arhivih. Žal pa ravno zaradi teh fotografij, ki bi v očeh Trobrijandcev lahko spodbudile podobno nelagodnost kot fotografije spolnih zlorab in mučenj v očeh zahodnega opazovalca, filma ne bodo mogli predvajati na Trobrijandskih otokih.

STROKOVNA EKSKURZIJA V KOSTANJEVICO NA KRKI IN KRŠKO

Člani Slovenskega etnološkega društva so v soboto, 20. 4. 2013, »odpotovali« v Posavje, kjer so se posvečali kulturni dediščini dveh mest – Kostanjevica na Krki in Krško.

Gre za mesti z dolgo in bogato zgodovino, ki sta bili v drugi polovici 20. stoletja tudi upravno tesno povezani. Kostanjevica na Krki je od zelo obetavnih začetkov v 13. stoletju, ko je dobila mestne pravice, stagnirala in v 20. stoletje vstopila kot majhno mestno jedro, a je s številnimi akcijami na kulturnem področju v zadnjih petdesetih letih dala močan pečat slovenskemu prostoru. V mislih imamo gledališko dejavnost z Dolenjskim kulturnim festivalom ter cel spekter umetnostnih projektov, od Gorjupove galerije, Lamutovega likovnega salona in Forme vive do ustanovitve Galerije Božidar Jakac. Ta je s svojimi stalnimi razstavami umeščena v prostorih nekdanjega cistercijanskega samostana Fons Beate Mariae – objekta, ki je bil med dolgoletno prenovu deležen izjemno obsežnih rekonstrukcijskih posegov. Tu so se že leta 1921 začela obnovitvena dela, ki jih je vodil takratni vodja Spomeniškovarstvenega urada, France Stele, resnična prenova pa je potekala od srede petdesetih let 20. stoletja in se je zaradi občasnih prekinitev šele v zadnjih treh letih prevesila v zaključno fazo. Že obnovljene prostore zasedajo stalne razstave Janeza Boljke, Bogdana Borčiča, Zorana Didka, Jožeta Gorjupa, Franceta Goršeta, Božidarja Jakca, Franceta Kralja in Toneta Kralja. V razstavnih prostorih je na ogled tudi t. i. Pleterska zbirka evropskih mojstrov – dela so v nasprotju z drugimi, ki so last Galerije Božidar Jakac, last Kartuzije Pleterje. Okolici nekdanjega samostana in staremu mestnemu jedru pa dajejo pečat tudi skulpture kostanjeviške Forme vive, mednarodnega kiparskega simpozija, ki ga vsaki dve leti organizira umetnostni muzej. Del likovnega fonda je v okviru prve kostanjeviške galerije, ki je dobila ime po domačem slikarju, Jožetu Gorjupu, razstavljen tudi v osnovni šoli.

Udeleženci strokovne ekskurzije so v prvem delu obiska spoznali stavbo nekdanjega samostana, nato pa tudi stalne zbirke del Franceta Kralja, Božidarja Jakca in Zorana Didka.

V nadaljevanju nas je pot vodila v staro mestno jedro. Odlok (1997) o razglasitvi mesta Kostanjevica na Krki za kulturni in zgodovinski spomenik opredeljuje Kostanjevico na Krki kot urbanistični spomenik. Status utemeljuje:

- s starostjo in kontinuiteto poselitve od prazgodovinskih obdobj,

- prostorsko organizacijo, ki se kaže kot obcestni trg z dvema tržnima magistralama in trgov, na katerem se obe združita,
- z ohranjeno parcelacijsko mrežo z značilnimi, pravokotno na cesto ležečimi parcelami, ki jim sledi zazidalni sistem.

Kostanjevica na Krki sicer ni dobila statusa urbanističnega spomenika zaradi velike gostote posamičnih spomenikov ali spomeniških ambientov, temveč, kot je leta 1984 zapisala Jelka Pirkovič, »ker njena celotna naselbinska zasnova pomeni vrednoto posebne vrste«. Sedanja zasnova starega mestnega jedra naj bi bila neposredni naslednik stopnje prostorske organizacije, kakršno je imela Kostanjevica v 13. stoletju, ko je dobila mestne pravice. Današnje stanje kulturnega spomenika sicer že kaže posledice neodgovornega ravnanja s stavbnim fondom in celotnim prostorom v preteklih desetletjih, a še vedno je to dovolj ohranjen kulturni spomenik, ki v prihodnje še omogoča zasnovo kakovostnih projektov prenove in oživljanja.

Naselbino na otoku reke Krke smo spoznavali ob vodenem sprehoju po obeh mestnih ulicah, nato pa smo se srečali s študenti etnologije in arhitekture, ki so ta konec tedna v okviru prve faze Raziskovalne delavnice Kostanjevica na Krki 2013 bivali v Kostanjevici na Krki. Pod mentorskim vodstvom prof. dr. Žive Deu in dr. Helene Rožman so se usmerili v iskanje sozvočja, ki ga v okviru celovitega varovanja in prenavljanja starega mestnega jedra srednjeveškega mesta predstavlja kakovostno varovanje dediščine in zaščita pred poplavno vodo. V Lamutovem likovnem salonu Galerije Božidar Jakac je nato Helena Rožman predstavila publikacijo *Razvojno varstvo stavbne dediščine na primeru Kostanjevice na Krki*, ki je leta 2012 izšla v Knjižnici Glasnika Slovenskega etnološkega društva. Na predavanju, po katerem se je razvila daljša razprava, so se etnologom in študentom pridružili tudi domačini.

Popoldanski del programa smo po kosilu v znani kostanjeviški gostilni Žolnir nadaljevali v Krškem. V krškem starem mestnem jedru sta bila v zadnjih letih celovito prenovljena dva pomembna dela – kompleksa mesta. Najprej je bil med letoma 2008 in 2010 prenovljen t. i. Valvasorjev kompleks, v letih 2011–2012 pa še dve hiši v neposredni bližini, ki sta od konca 19. stoletja združeni, v 20. stoletju pa sta bili poimenovani po lastniku Janezu Mencingerju, odvetniku, politiku in pisatelju. Družina Mencinger je hišo, ki je bila nujno potrebna obnove, leta 2009 prodala Občini Krško.

* Dr. Helena Rožman, prof. zgod. in univ. dipl. etnol., muzejska svetovalka, Galerija Božidar Jakac, 8311 Kostanjevica na Krki, Grajska cesta 45, E-naslov: helena.rozman@guest.arnes.si; Alenka Černelič Krošelj, prof. umet. zgod. in univ. dipl. etnol. in kult. antrop., kustosinja, Mestni muzej Krško, enota Kulturnega doma Krško, 8270 Krško, Valvasorjeva nabrežje 4, E-naslov: alenka.cernelic.kroselj@mestnimuzejkrsko.si